

йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій. Поряд із цим, цей документ ретельно врегулював питання щодо принципів адвокатської діяльності, зокрема щодо незалежності, довірчих відносин між клієнтом і адвокатом, конфіденційності діяльності та ін. Він містить також низку положень щодо особистої реклами адвоката та його взаємовідносини з клієнтами, судом, іншими адвокатами та ін.

Необхідно зазначити, що типологія моделей організації адвокатської діяльності у різних країнах не збігається із прийнятою типологізацією правових систем, що дозволяють виокремити відповідні типи правових систем не є підставою для виокремлення моделей адвокатської діяльності. Існуючі моделі мають давні традиції та велике теоретичне й практичне значення для удосконалення організаційних засад адвокатури України.

Ключові слова: права і свободи людини, адвокатська діяльність, міжнародно-правові засади адвокатської діяльності, міжнародно-універсальні нормативно-правові акти, міжнародно-регіональні нормативно-правові акти.

Key words: rights and freedoms of people, lawyer activity, international legal ambush of lawyer's activity, international-universal normative-legal acts, international-regional regulatory legal acts.

АНДРЕЙЧЕНКО СВІТЛАНА СЕРГІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професорка кафедри міжнародного та європейського права,
докторка юридичних наук, професорка*

ПРАВО УКРАЇНИ НА САМООБОРОНУ ЯК НЕВІД'ЄМНЕ ПРАВО ЗА СТ. 51 СТАТУТУ ООН

В сучасному міжнародному праві інститут права держав на самооборону виступає, з одного боку, як один із засобів підтримки міжнародного правопорядку в цілому, як одна з гарантій підтримки міжнародної безпеки і норми *jus cogens* незастосування сили або загрози силою, а з іншого – як складова міжнародної правосуб'єктності держави, засіб реалізації її суверенітету. З одного боку, характеристика права на самооборону як «невід'ємного права» вказує на зв'язок із правом самозбереження, з іншого – в системі права Статуту ООН і як відповідь на порушення принципу незастосування сили або загрози силою реалізація права на самооборону являє собою примусовий захід, вживаний до порушника миру не лише в інтересах безпосередньої жертви збройного нападу, але й в загальних інтересах світового співтовариства [1, с. 79].

Право на самооборону є нормою загального звичаєвого права, що знайшла відображення у Статтях про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. Міжнародний суд ООН у справі *Про військову і напіввійськову діяльність (Нікарагуа проти США, 1986 р.)*

дійшов висновку про існування низки універсальних міжнародно-правових звичаїв, до яких відноситься і право на самооборону [2, с. 96]. Відповідно до ст. 21 Статей міжнародно-протиправні діяння, протиправність діяння держави виключається, якщо це діяння є законним заходом самооборони, що застосовується згідно Статуту Організації Об'єднаних Націй. Стаття 51 Статуту ООН охороняє «невід'ємне право» держави на самооборону від збройного нападу і становить частину визначення зобов'язання утримуватися від загрози силою або її застосування, передбаченого в п. 4 ст. 2. Таким чином держава, яка здійснює своє невід'ємне право на самооборону, передбачене у ст. 51 Статуту, не порушує (навіть потенційно) п. 4 ст. 2. Термін «законна» має на увазі, що такі дії повинні відповідати зобов'язанням повної стриманості, які мають застосовуватися в разі міжнародного збройного конфлікту, а також вимогам пропорційності та необхідності. Стаття 21 лише відображає основний принцип цілей глави V, залишаючи для застосовних первинних норм, про які йдеться в Статуті, питання обсягу і застосування заходів самооборони [3, с. 87–89].

Стаття 51 Статуту ООН проголошує: «Цей Статут ніякою мірою не чіпає невід'ємного права на індивідуальну чи колективну самооборону, якщо станеться збройний напад на Члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не вчинить заходів, необхідних для підтримання міжнародного миру і безпеки. Заходи, вжиті Членами Організації при здійсненні цього права на самооборону, мають бути негайно повідомлені Раді Безпеки і ні в якому разі не повинні зачіпати повноважень і відповідальності Ради Безпеки, згідно з цим Статутом, щодо здійснення в будь-який час таких дій, які вона визнає необхідним для підтримання або відновлення міжнародного миру і безпеки» [4].

Стаття 51 Статуту ООН є правовою підставою збройної відсічі Україною агресії Російській Федерації, що розпочалася у 2014 році та набула повномасштабної форми після 24 лютого 2022 року. Згідно з міжнародним правом збройний напад РФ на Україну активізував право України на самооборону, як індивідуальну, так і колективну.

Зі змісту ст. 51 Статуту ООН, який визначає певні обмеження на здійснення права на самооборону, випливає:

- самооборона відповідно до ст. 51 і п. 4 ст. 2 Статуту ООН є мірою, яка вживається Україною з метою припинення порушення Російською Федерацією міжнародного принципу незастосування сили або загрози силою у вигляді збройного нападу проти територіальної недоторканності та політичної незалежності України і відновлення порушеного міжнародного правопорядку;
- підставою для прийняття Україною рішення про самооборону є збройний напад Російської Федерації;
- наявність збройного нападу встановлюється потерпілою державою Україною;
- право прийняття рішення про самооборону належить Україні як державі, що зазнала збройного нападу, і для цього не потрібне рішення або санкція РБ ООН;

- про вжиті Україною заходи для реалізації права на самооборону, було негайно повідомлено Раді Безпеці, як того вимагає Статут ООН;
- застосування військової сили з метою самооборони може бути продовжено «до тих пір, поки Рада Безпеки не прийме заходів, необхідних для підтримання міжнародного миру і безпеки»;
- Україна як держава, що піддалася озброєному нападу, має право не тільки захищати себе самостійно, але і отримувати підтримку від інших держав. Право надавати допомогу державі, яка зазнавала збройного нападу, не залежить від повноважень Ради Безпеки відповідно до розділу VII Статуту ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки та не залежить від визнання акту агресії Радою Безпеки.

Збройна агресія РФ проти України стала підставою для застосування Україною права на самооборону. У такій ситуації Україна звільнена від дотримання міжнародно-правового зобов'язання утримуватися від застосування сили відносно РФ. Використання Україною збройної сили, так званий «озброєний захист» має винятковий характер і відповідає вимогам, встановленим міжнародним правом до застосування законної самооборони відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Здійснюючи право на самооборону, Україна не тільки захищає себе, а й робить внесок у вирішення головного завдання сучасного міжнародного права – забезпечити мир та зберегти світовий правопорядок.

Список використаних джерел:

1. Ржевська В. С. Право держави на самооборону в світлі розвитку юридичних гарантій міжнародної безпеки. Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 217 с.
2. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики. Х. : Право, 2012. 456 с.
3. Проекты статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния с комментариями к ним. Ежегодник комиссии международного права. 2001. Том II. Часть вторая. а/сн.4/сер.а/2001/add.1 (part 2). С. 32–174.
4. Статут ООН, 1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

Ключові слова: самооборона, підстави для самооборони України, ст. 51 Статуту ООН, агресія Російської Федерації.

Key words: self-defense, grounds for self-defense of Ukraine, Art. 51 of the UN Charter, the aggression of the Russian Federation.